

De Rosdoek 124

December 2007
Verschijnt 4 x per jaar

Heemkundige Studiekring

“DE ACHT ZALIGHEDEN”

***Zo lang mogelijk zelfstandig...
Zorgcentrum Merefelt speelt hierop in!***

Er zijn tegenwoordig veel mogelijkheden om hulp en zorg thuis te krijgen. Zorgcentrum Merefelt, het expertisecentrum voor ouderen, heeft verschillende voorzieningen voor thuiswonende ouderen.

Merefelt levert **thuiszorg, dagopvang, groepsverzorging en tijdelijke opname kamers.** Ook is er een gevarieerd **welzijnsaanbod** in de vorm van verenigingen. Voor meer informatie kunt u contact opnemen met de transferfunctionaris (0497) 33 17 00.

Zorgcentrum Merefelt

*Merefelt maakt deel uit van de Regionale Stichting Zorgcentra de Kempen
Bezoekadres Zorgcentrum Merefelt: Parklaan 2, 5504 GB Veldhoven
Telefoon: 040- 253 50 40*

De boeken die besproken worden in de boekenplank zijn verkrijgbaar bij

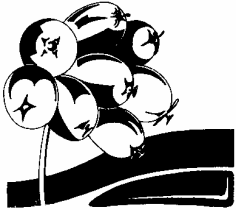
De Boekenlegger

Ook voor uw buitenlandse bestellingen bent u bij ons van harte welkom

Nieuwstraat 28A 5521 CC Eersel

Tel.: 0497-512551 Fax.: 0497-513179

www.de-boekenlegger.nl info@de-boekenlegger.nl

Heemkundige Studiekring "DE ACHT ZALIGHEDEN"

Inhoud:

Van Himbergen en Verhees - molenaars Netersel, <i>Bart Beex</i>	4
Liefdegesticht van de zoete lieve moeder te Zeelst, <i>P.Vermeulen</i>	10
Heemkundig allerlei, moederkoren, <i>Kees Cornelissen</i>	21
Van de boekenplank, <i>Kees Cornelissen</i>	28

REDACTIETEAM:

Th. van der Aalst	Ganzestraat 17, 5527 CA Hapert, 0497 – 381671
H. Backbier	Heike 6, 5512 NJ Vessem, 0497 – 591451
K. Cornelissen	Nieuwstraat 74, 5521 CD Eersel, 0497 – 512208
A. Kockx	De Pottenbakker 44, 5506 GD Veldhoven, 040 - 2531596
P. Vermeulen	De Reek 9, 5502 HX Veldhoven
tevens	040 – 2531817
redactieadres	E-mailadres: p.vermeulen40@chello.nl

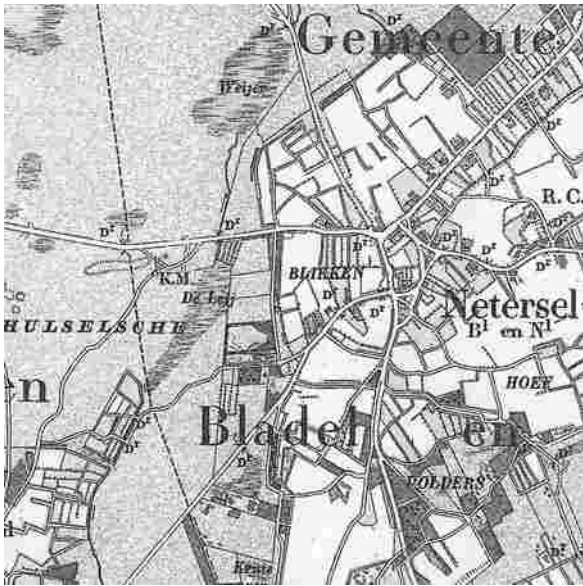
HEEMKUNDIGE STUDIEKRING "DE ACHT ZALIGHEDEN"

Voorzitter:	F. Teunis, Lindestraat 8, 5521 EK Eersel, 0497-515188 0497-515188, E-mailadres: f.teunis@chello.nl
Secretaris:	P. Hooijmaijers, Frankenstraat 13, 5521 VE Eersel 0497-515144, E-mailadres: p.hooijmaijers@planet.nl
Penningmeester:	H. Jenniskens, Veldhovenseweg 2, 5511 KJ Knegsel 040 – 2535140, Giro 3871519

De volgende Rosdoek verschijnt mrt. 2008
ISSN 1384-086X

VAN HIMBERGEN EN VERHEES - molenaars Netersel

Vanuit woonplaats Ravels in België dient in de zomer van 1879 de van oorsprong uit Netersel afkomstige molenaar/koopman Leonardus, beter bekend als Narris, van Himbergen bij de gemeente Bladel een verzoek in een windgraan- en tevens oliemolen te mogen oprichten. Dit op een stuk heide van 3 ha groot langs de doorgaande weg van Netersel naar Lage Mierde. Op deze plaats is de windvang vanuit het zuiden en het noordwesten gewaarborgd. De grond heeft hij van de gemeente gekocht onder de voorwaarde daar, op de Hulselse heide tegen de gemeentegrens, een molen te mogen bouwen. De hinderwetvergunning wordt hem vrijwel terstond verleend. Niet snel daarna zal de grond- of veldkorenmolen, met volgens mondeling verhaal vanuit Arendonk aangevoerde stenen, zijn gebouwd.

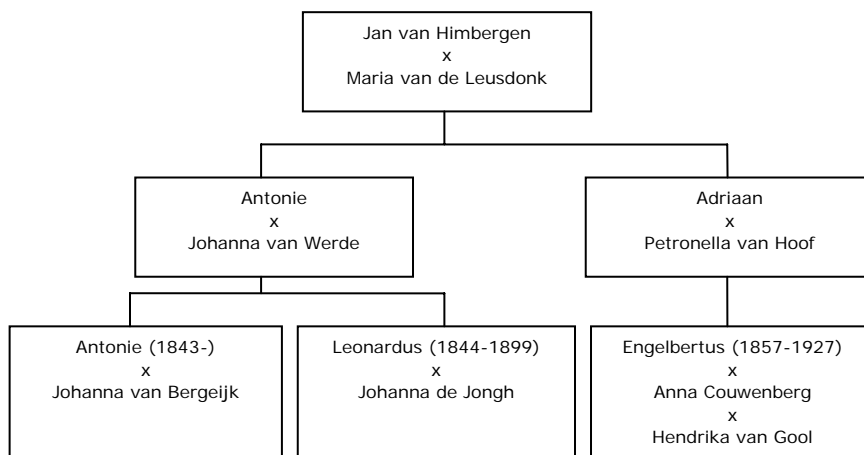
*Korenmolen (K.M.)
zoals aangegeven op
de topografische
kaart van 1900*

Stormachtig begin van een relatie

Het in de 19de eeuw bekende Neterselse geslacht Van Himbergen heeft menig molenaar, molenmaker, aannemer en timmerman voortgebracht. Eén van de Van Himbergens is onze Leonardus, geboren in 1844. Een onfortuinlijke storm in 1868 is wellicht de

indirecte aanleiding dat hij Johanna De Jongh ontmoet. Haar broer Johannes de Jongh, immers, bemaalt de standaardmolen van Ravels welke in 1868 tijdens een storm omwaait. Het restant wordt voor 1000 frank verkocht aan Johanna. Volgens overlevering is het molenmaker Leo(n) van Himbergen uit Netersel die in 1869 de vervangende stenen windmolen bouwt en de eigenaresse huwt. Het is tot op heden dat deze *Nachtegal der Maatvennen* aan de zorg is toevertrouwd van de familie Van Himbergen.

In 1899 wordt de Néterselse korenmolen met bijbehorende ruim 3 ha grond voor 2700 gulden eigendom van neef en timmerman/molenmaker Engelbertus, 'Bertje' of 'Bertus', van Himbergen. De helft van het bedrag moet hij betalen vóór 28 maart 1900 en de rest vóór 28 december 1900. Bij notariële akte wordt bepaald dat het eigendom per direct overgaat en het gebruik en genot eerst per 1 januari 1901. Tot eind december 1900 is de molen immers verhuurd aan Willem Verhees voor jaarlijks 150 gulden.

*Fragment stamboom Van Himbergen
(NB. niet alle kinderen zijn weergegeven)*

Molenaarsgeslacht Verhees

Met als tussenstation Retie, waar hij volgens overlevering molenaarsknecht was, is genoemde in Hamont geboren Verhees op 1 januari 1881 als 21-jarige naar Netersel gekomen. Zo blijkt uit de

bevolkingsadministratie van de gemeente. Hij gaat in pension bij herbergier-landbouwer-metselaar Antonie Goossens. Nadat laatstgenoemde in 1882 overlijdt, huwt Willem het jaar daarop met de dochter des huizes Adriana Goossens. In het patentregister (ten behoeve van belasting op bedrijfsactiviteiten) staat hij in de periode 1881-1882 te boek eerst als koopman in meel en, later vervangen door, molenaar. Afgaand op het patentregister moet Antonie van Himbergen uit Netersel geweest zijn de eerste molenaar. Als zodanig staat hij immers geregistreerd voor het boekjaar 1880-1881, maar dat zal meer in naam zo geweest zijn in het overgangsjaar van bouw naar gebruik. Voor de volledigheid zij vermeld dat Jan van der Heyden in zijn bijdrage aan *De Negende Zaligheid* schrijft dat Teewissen en Van Gorp, voorafgaand aan Willem Verhees, de molen gehuurd zouden hebben.

Als we de deels in de nevelen der tijd gehulde opstartfase buiten beschouwing laten moeten we concluderen dat de familie Verhees vanaf vrijwel het begin een hoofdrol heeft gespeeld. Het is om te beginnen Willem die de molen gedurende zo'n twee decennia huurt. De molen is dan een koren-, boekweit- en moutmolen. Oliemolentenen, zo weten inwoners van Netersel die de molen nog gekend hebben uit hun jeugd, waren niet geplaatst. De landbouwverslagen geven voor deze periode voor de totale gemeente, overigens, aan oppervlakte bouwland bijna driekwart winterrogge, iets meer dan 15 procent haver en iets minder dan 10 procent boekweit. Netersel, zoals alle dorpen in de omgeving, is dan nog vrijwel geheel ingesloten door heidevelden. In de komende, 20ste, eeuw, zullen ontginningen en andere ontwikkelingen in de landbouw het aanzien van de Kempen ingrijpend wijzigen. De opkomst, bloei en neergang van de molen en de graanbe- en verwerking in zijn algemeenheid zal deze, niet nader te bespreken, ontwikkelingen weerspiegelen. In mei 1900 vindt, ten overstaan van de Vessemse notaris Hordijk, verkoop van de grondzeiler plaats door Engelbertus van Himbergen aan molenaar-huurder Willem Verhees. Voor de korenmolen en bijbehorend erf, weiland en heide van in totaal iets meer dan 3 ha wordt 3250 gulden betaald. Dat is 750 gulden meer dan een jaar eerder.

Als sporen van molenbouw heeft genoemde Bertus van Himbergen in Netersel achtergelaten de aanplant van menig acacia op de grens van zijn eigendommen. Acaciahout wordt naast (inlands) eikenhout veelvuldig gebruikt door de molenbouwer.

Tekst linksonder op ets luidt: "17e oktober te Netersel gemaakt voor Piet Verhees Albert Neuhuys 1923" (met dank aan Greet Willems-Verhees)

Terug naar Willem Verhees en zijn Adriana. Zij krijgen één kind en wel een zoon, Petrus, in 1889. Piet trouwt met Agatha Goutsmits en zal gelijktijdig de beroepen uitoefenen van molenaar, caféhouder, boer en metselaar. Zij krijgen 10 kinderen, 6 zonen en 4 dochters. De meesten treden in het voetspoor van vader. Als caféhoud(st)er, aannemer, boer of molenaar. Zoon Willem wordt molenaar in Hapert. Adrianus wordt molenaar in Netersel samen met Leo, tevens caféhouder. Na zijn pensionering slaat Piet aan het schilderen. Hij schildert ondermeer de molen naar voorbeeld van de afgebeelde ets. Zelfs zijn schildersgenen weet Piet zeker te stellen. Immers de vroegtijdig overleden kleinzoon Willem blijkt een verdienstelijk schilder.

Drie maalterijen

Er wordt druk gemalen in de molen; vooral voor de boeren uit Netersel, Hulsel en Lage Mierde. Ongeduldig als ze zijn willen boeren bij het eerste zuchtje wind nog wel eens, gespeend van elke molenaarskennis, op het raam tikken om de molenaar tot spoed te bewegen met de woorden "Molenaar, het waait". De eerste les die Piet de boeren, vervolgens van repliek dienend, meegeeft is: "Vergeet niet dat er stenen zitten aan de wieken". Kortom: het zijn niet alleen de wieken die rond moeten kunnen, maar vooral de er aan gekoppelde stenen. Een uitdrukking die in het collectief geheugen van Netersel is opgeslagen, is die van "De molen staat op schooi". Dat was als de molenaar met de wiekstand aangaf dat er voldoende wind was, geen werk voorhanden en te willen malen. In molentaal is dat als er één wiek voor de romp staat, dus verticaal, en de andere horizontaal. Voor menigeen het signaal om snel een zak graan op de kruiwagen of kar te laden en richting de molen te spoeden in de wetenschap niet in de rij te hoeven staan, indachtig het gezegde "Wie het eerst komt, eerst maalt".

Andere tijden breken aan met de komst van gas-, olie- en elektromotoren. In het centrum van Netersel, op de plaats waar sinds kort een blijkens opzichtige opschriften door de lokale middenstand gesponsorde "kiosk" staat, laat Piet Verhees in 1932 een maalterij bouwen voor het malen van graan en veevoeder. Deze

wordt, zo toont de hinderwetvergunning, uitgerust met een Crossley Horizontale 4-tact compressorloze dieselmotor van 33 PK. Deze maalderij, die de geschiedenis ingaat als 'Het Stoom', luidt het einde in van de windmolen. Het houten draaiwerk wordt gebruikt voor restauratiewerkzaamheden elders. De stenen van de oude windmolen zullen, zo wil de overlevering, hergebruikt worden ondermeer bij de bouw, tegen het einde van WO-II, van de woning gelegen annex schuur-stal-café op De Blikken. Het in 1942 tot stand gekomen "Molenbesluit" met verbod tot sloop, ongeschikt maken voor gebruik en inrichten voor een ander doel is blijkbaar te laat gekomen. Voorgoed verdween een stuk Netersels landschapsschoon. Wie zei het ook al weer: "Tempus edax, homo edacior"? "De tijd is een verwoester, maar de mens nog meer". Het oude molenterrein wordt wel nog enige tijd gebruikt als voetbalveld bekend staand onder 'De Oude Meulen': ballen die over het doel gingen, moesten in buurgemeente Lage Mierde terug worden gehaald. Intussen lopen de zaken aan het Carolus Simplexplein (toen Hoeve) voorspoedig. In 1951 wordt er geplaatst een elektrisch aangedreven hamermolen en maalstoel. En in 1959 wordt de maalderij nogmaals uitgebreid; ditmaal met aanvullende maal- en menginstallaties gezamenlijk 90 PK. De zaak is dan al in handen van de gebroeders Janus en Leo.

Café Verhees / molenaarshuis

Halverwege de jaren '60 volgt, tussen het Carolus Simplexplein en de Blikken, de bouw, door broers Kees en Toon die aannemers zijn, van een maalderij annex opslagsilo. Deze brandt, niet lang na het overlijden van Janus tijdens een molenaarsbijeenkomst in België, in 1970 uit en zal, na verloop van jaren in hoogte verminderd, nog tot aan het begin van de 21ste eeuw als markant gebouw het dorp sieren. Leo, de laatste molenaar van Netersel overlijdt in 1997. Decennia-lang is onderhandeld over aankoop van silo en ondergrond ten behoeve van woningbouw. Figureerde als werknaam voor de nieuwbouwplannen nog Plan Verhees, de uiteindelijke naamgeving bevat geen verwijzing naar de voormalige maalderij. De keuze valt op een ander onderwerp uit de Neterselse Canon, namelijk "de Smis", verwijzend naar een vlak voor WO-II door Bertus Kaal uit Middelbeers voor grof smeedwerk en hoefbeslag ingerichte smederij in een voorheen bakhuis-varkenshok aan een voormalig zandpad in de huidige wijk. De sporen van het molenaarsbestaan in het Neterselse zijn voorgoed gewist; uitgezonderd, achter de kerk, de grafstenen van de hoofdrolspelers. Uit de nalatenschap van de eerste molenaar Verhees rest verder het monumentaal pand dat hij liet bouwen ter vervanging van zijn pensionadres. De Meijerijsche Courant meldt op 28 februari 1905 daarvan: "Het nieuwe café van den heer W. Verhees alhier is thans dusdanig naar de eischen des tijds ingericht, dat het kan wedijveren met de fraaiste in de 'Acht Zaligheden'. Het ruime lokaal is ook bijzonder geschikt tot het houden van vergaderingen".

Bart Beex

LIEFDEGESTICHT VAN DE ZOETE LIEVE MOEDER TE ZEELST (Veldhoven)

In 1889 wordt Joannes Baptista Mommersteeg tot pastoor benoemd van de H. Willibrordusparochie in Zeelst, toen nog een zelfstandige gemeente.

Een van de eerste zaken die Pastoor Mommersteeg wil realiseren is het bouwen van een Liefdegesticht in Zeelst. Na enige jaren, op 1 juni 1894 is het zover, pastoor Mommersteeg krijgt het door hem zo

gewenste klooster. Het R.K. Kerkbestuur, eigenaar van het “Liefdegesticht”, geeft de dagelijkse leiding in handen van de zusters van de Congregatie van Schijndel.

Eén jaar eerder, in juni 1893, wordt de afspraak gemaakt dat de familie de Wit een groot huis aan de kerk zou schenken, op voorwaarde dat het wordt verbouwd tot liefdegesticht. Pastoor Mommersteeg zou uit eigen middelen een gasthuis bouwen en de kerk zou voor scholen zorgen.

Uit het huisarchief van de zusters van Schijndel blijkt; dat de eerste zes zusters van de Congregatie op het station van Eindhoven worden afgehaald en met twee rijtuigen naar Zeelst worden gebracht. Door de goede zorg van pastoor Mommersteeg en de familie de Wit zijn de kelders en kasten goed gevuld met eten en

drinken. Ook de kamers zijn van alle gemakken voorzien, zoals meubilair, beddengoed en tafelgerief. Op de keukenkachel staat al een waterketel, zodat de zusters zich onmiddellijk kunnen vergasten aan een kopje “troost”.

Als dan ook nog door de hoofdonderwijzer van de Zeelster lagere school Jacq. Cuijpers een mooie oorkonde wordt gekalligrafeerd is de ontvangst compleet.

Pastoor Mommersteeg heeft zo zijn ideeën over de zusters van de Congregatie. Hij droomt ervan dat de zusters van Schijndel de bejaarden en gebrekkigen van Zeelst kunnen verzorgen. En zowaar, enige maanden na de komst van de zusters wordt de eerste patiënt al binnen gebracht. Een blind en doof meisje wordt opgenomen in het Liefdehuis.

Pastoor Mommersteeg houdt zijn woord. In 1895 wordt op zijn kosten begonnen met de bouw van een gasthuis. In 1896 is het klaar en stromen de hulpbehoevenden uit Zeelst toe.

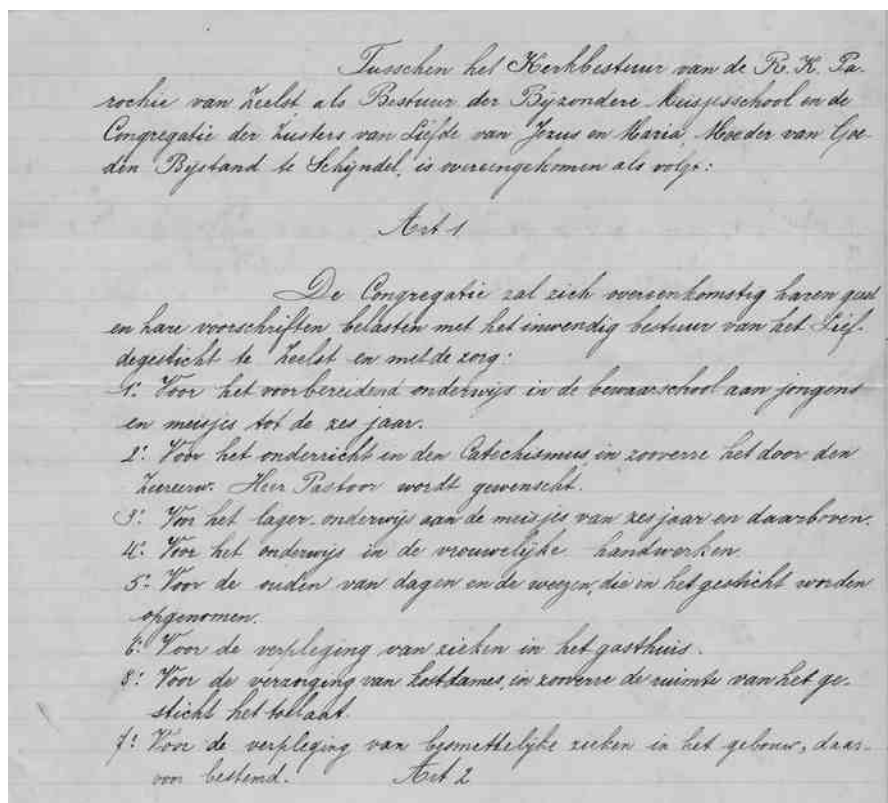

Foto liefdegesticht Zeelst, het oude klooster

Het middengedeelte op de foto, het hoge gebouw, geeft het klooster weer zoals het ook was bij de oprichting. De belendende gebouwen zijn later meermaals verbouwd.

Al brevierend in de kerk wordt pastoor Mommersteeg getroffen door een beroerte. De door de zusters geboden hulp mocht niet meer baten. Op 17 september 1905 sterft de stichter van het Liefdegesticht op 61 jarige leeftijd.

Zijn opvolger, pastoor Kluijtmans, sluit een 12 artikelen tellende overeenkomst met de Congregatie. Globaal behelst de overeenkomst: het geven van onderwijs aan de jeugd van Zeelst. Verder nemen ze de zorg op voor de “ouden van dagen” en de zieken.

Artikel 1 van de overeenkomst

Maar pastoor Kluijtmans gaat samen met kapelaan Franken verder. In 1911 ontwerpt de kapelaan ideeën voor een nieuwe boerderij bij het klooster. De burgemeester van de belendende gemeente Strijp maakt een tekening voor een nieuwe boerderij. Het is een kleine boerderij, geschikt voor 5 à 6 koeien.

De boerderij kost inclusief architectkosten f. 5300,-. Als volgt te financieren: f. 1200 uit verkoop grond, f. 1000 à 1500 uit normale inkomsten en het restant lenen tegen 3%. Nadat het bisdom ook

hieraan zijn goedkeuring heeft gegeven wordt de boerderij gebouwd waarna een weldoener de eerste koe schenkt.

Kapelaan Franken bouwt in de kloostertuin ook een Lourdesgrot, die in 1980 plaats moest maken voor het nieuwe Wit-Gele Kruisgebouw.

Foto Lourdesgrot in de kloostertuin met groep KJM-ers

Omdat in het begin van de vorige eeuw het aantal Congregatiezusters flink toeneemt wordt de kapel die bij het klooster hoort in 1907 flink vergroot. Met een schenking van een van de gasthuisverpleegden kon de kapel ook van een prachtig nieuw altaar worden voorzien. Ook de slaapzaal van de zusters wordt dienovereenkomstig uitgebreid. Enkele weldoeners nemen de kosten van deze verbouwingen voor hun rekening. Daarnaast schenken zij ook nog nieuwe banken en een kruisweg voor de verbouwde kapel. Uit dankbaarheid voor zoveel gulheid van de Zeelster bevolking nemen de zusters uit het Liefdegesticht, in de oorlogsjaren 1914-1918, de zorg op zich voor een 30-tal kinderen uit zwaar door de oorlogsramp getroffen landen. Het laatste kind verlaat het Liefdegesticht in 1924.

Het jaar 1919 is een gedenkwaardig jaar voor het liefdegesticht. Het 25-jarig bestaan van het Liefdegesticht wordt in dit jaar actief gevierd door de Zeelstenaren. Via een in het leven geroepen feestcommissie worden er aan de zusters diverse cadeaus aangeboden, te weten; een prachtige monstrans, een wierookvat en het beeld van de Zoete Moeder van Den Bosch, de patrones van het Liefdehuis.

Het beeld, door pastoor Kluijtmans gewijd, wordt nog dezelfde dag in de nis boven de hoofdingang van het Liefdegesticht geplaatst. Hier zou het 71 jaar staan, tot het huis wordt gesloopt om plaats te maken voor een aan de moderne tijd aangepast centrum voor bejaardenzorg.

Beeld van de Zoete Lieve Moeder op het klooster

Maar ook een andere gebeurtenis is memorabel, want in een dorp, zo dicht onder de rook van lichtstad Eindhoven, kan het gebruik van de elektrische gloeilamp niet uitblijven. Er wordt elektriciteit aangelegd en de petroleumlampen en de blakers verdwijnen definitief uit het Liefdehuis.

Op 13 augustus 1921 schrijft zuster Maria Theodora van de Congregatie een brief aan pastoor Kluijtmans. De zusters willen het Liefdehuis huren of kopen. Na een vraagprijs van f. 17.000,- en een tegenbod van f. 15.000,- wordt door de bisschop de koopprijs vastgesteld op het gulden midden. Het Klooster, Gasthuis, Boerderij met bijgebouw en tuin, worden op 19 mei 1922 door het Kerkbestuur van de H. Willibrordusparochie overgedragen aan de Congregatie van Schijndel.

Pastoor Panken, oud-pastoor van Nijnsel en oud-rector van Oerle gaat in 1935 met emeritaat en komt naar Zeelst om als rustend heer in het Liefdehuis te functioneren. Tot aan zijn dood in 1942 draagt hij iedere dag de H. Mis op in de kloosterkapel. Dat was een hele luxe voor de bewoners, want zij kunnen nu in eigen huis naar de H. Mis. Een weelde die ze daarvoor nooit hebben gekend.

Dat de 2^e wereldoorlog ook het klooster in haar greep krijgt blijkt uit de volgende, verkort weergegeven aantekeningen.

'Augustus 1939

De ophanden zijnde oorlog is bijna voortdurend onderwerp der gesprekken. De Duitse grijparmen slaan immer verder om zich. Steeds dreigender worden de berichten; allen staan onder hoogspanning.

.....Cursussen voor luchtbescherming worden gegeven. Enkele zusters volgden een cursus en thuisgekomen vindt het geleerde natuurlijk zijn toepassing en allen komen volop in actie. Alle soorten schoppen, emmers, enz. worden aangeschaft en over de verschillende zolders verdeeld, waar ook een grote bak met zand wordt klaargezet voor eventuele brandbommen.

.....Grote verduisteringsramen worden gemaakt, die men overdag kan wegzetten. Iedere avond worden de lichten haast met angst aangedraaid; er moest eens een straaltje naar buiten schijnen ... dan kon men een bom op het huis werpen'

Tijdens de oorlogsjaren heeft het klooster regelmatig problemen gekend.

Op 26 oktober 1940 worden op de boerderij vier paarden gestald. Op zich niet erg, maar er komen twee bewakers mee die de kleine spreekkamer met telefoon in beslag nemen.

Op 31 oktober moet de grote spreekkamer worden ingericht als eetzaal voor 35 onderofficieren. Ze worden weliswaar door eigen mensen van eten voorzien en bediend maar de zuster moeten voor de koffie, het opruimen en afwassen zorgen.

De Duisters dreigen in juni 1941 het klooster in beslag te nemen. Alle spullen worden met grote haast ingepakt. Voorraden schriften en andere schoolbehoeften worden verstopt. Kisten met houdbare etenswaar worden onder de grond verborgen. Alles voor niets, loos alarm.

Op 31 december 1942, op oudejaarsdag, wordt het Angelusklokje van het besneeuwde kloosterdak gehaald. Begin januari is het Angelusklokje verdwenen. De zusters zijn bang voor een huiszoeking, maar met enige schietgebedjes naar St. Jozef wordt de zaak alsnog opgelost. Op een woensdag wordt het klokje teruggevonden onder een rooster in het voorportaal van de kerk. Een schoolkind komt het vertellen.

Enkele weken later, in februari 1943, wordt het angelusklokje vrijgegeven en op verzoek van pastoor van Welie in de kerktoren opgehangen zodat er toch regelmatig enig klokgelui te horen zal zijn in Zeelst.

15 juli wordt het Angelusklokje voor de tweede keer in beslag genomen, nu voorgoed.

28 mei 1944 komen er zes Duitsers die eisen de scholen te mogen zien. Ze hebben opslagruimte nodig. De meisjesschool valt af, die is te mooi voor opslag. Dan wordt de jongensschool gecontroleerd, voor het doel in orde bevonden en in beslag genomen. Bovendien moeten de zusters nog twee kamers ter beschikking stellen voor schrijvers. Ze nemen genoeg met twee kamertjes in de boerderij.

Ondanks de oorlog gaat het gewone werk ook door. De zusters blijven waar mogelijk onderwijs geven. Ook het feit dat de zusters van Schijndel op 1 juni 1944 het feit vieren dat ze 50 jaar in Zeelst werkzaam zijn, een gouden jubileum, blijft niet onopgemerkt.

Vanwege de oorlog worden de festiviteiten beperkt gehouden en zonder uiterlijk feestvertoon. De feestvreugde wordt nog wel verhoogd door prachtige bloemstukken van de gemeente Veldhoven en de Zeelster scholen.

*Zuster Veronica met enkele schoolkinderen.
Foto uit begin 50-tiger jaren.*

In augustus 1944 wordt de kloosterboerderij door de Duitse Weermacht gevorderd. Zondag 3 september wordt bewaarheid waar al lang voor wordt gevreesd, het hele klooster wordt in beslag genomen. Maandagmiddag moet het zijn ontruimd. Het “Ons Heer” (het Heilig Sacrament) wordt in ciborie door de kloostertuin naar de kerk gebracht.

Omdat men de ontruiming al lang had zien aankomen was het onderkomen voor de patiënten van het liefdehuis al geregeld, veel konden er terug naar de eigen familie. De andere vertrekken met de zusters naar alle windstreken. Naar het gasthuis in Eersel, het Moederhuis in Schijndel, naar St. Oedenrode, Tongelre en Gestel. Op 4 september 1944 vertrekken de Duitsers uit de boerderij en de meisjesschool. Als ze op 5 september het St. Willibrordushuis (Patronaat) en de boerderij gedeeltelijk opblazen sneuvelen er ook 160 ruiten in het klooster. Een week later, op 12 september om 17.00 uur, blazen de Duitsers de rest van het Patronaat op, ook de boerderij gaat in vlammen op. Tot 23.00 uur is de brandweer bezig om het klooster hetzelfde lot te besparen. Ten koste van veel schade aan ruiten en plafonds lukt dat. Het patronaat zal na de oorlog, in andere vorm, worden herbouwd. De kloosterboerderij zal definitief worden afgebroken en komt niet meer terug.

In een naschrift schrijven de zusters in het archief:

'Niet alles wat in oorlogstijd gebeurde kon opgeschreven worden. Het moest eens bij vlugge ontruiming den vijand in handen vallen. Wat is er in deze jaren veel gedaan, om aan het eten te kunnen blijven. De bonnen waren onvoldoende, de voorraad was wegens het gevaar van ontruiming maar klein, dus moest er gesmokkeld worden. Maar wat een angst en wat een schietgebedjes als 's avonds een geslacht varkentje of kalfje binnen moest komen. Op den eerste dag al 12 mei 1940, gingen we 's morgens goed negen uur een paar kakelende kippen vangen, met bestemming voor Mr. Pastoor. Zijn eerw. had nl. alle wijn in de grond gegraven in zijn leeg kippenhok. De grond was dus omgewoeld, en het hok niet bevolkt, dat zou argwaan wekken. Daarom kregen onze kippetjes de eer om de wijn te bewaken. ....Een onzer zusters ging geregeld met een grote mantel om op de fiets naar den molen. Het lukte altijd goed. Toch kreeg haar eerwaarde de naam van het "smokkelzusterke" onder de Zeelstse mensen. Veel honger hebben we niet geleden, of eerlijk gezegd in het geheel niet, want het Zeelstse volk hielp ons steeds waar het kon, want het begreep, dat er in zo'n groot huishouden veel vandoen was.'

Maar als de Duitsers vertrekken is de ellende nog niet over. Engelsen betrekken op 24 september het Liefdegesticht. Het zou tot 15 mei 1945 duren voordat ze officieel worden vrijgegeven. De schade aan de kloostergebouwen wordt daarna zoveel mogelijk hersteld en tegelijkertijd worden ze aan de eisen der tijd aangepast. In 1948 komt er een nieuw angelusklokje. In 1949 begint de modernisering; een nieuwe kelder wordt gebouwd met daarin de centrale verwarming en de keuken wordt gerenoveerd. In 1951 wordt fraai rusthuis voor bejaarden gebouwd. Pastoor Frencken uit Nuenen komt op 25 januari 1951 als emeritus in het rusthuis wonen. De bejaarden zijn dan tot zijn dood in mei 1968, weer iedere dag verzekerd van een H. Mis.

Het 60-jarig jubileum van de Zeelstse zusters van Schijndel wordt op 1 juni 1954 binnenshuis gevierd.

Zuster Marie-Anne v.d. Hofstad wordt op 22 augustus 1966 de nieuwe directrice van het bejaardenhuis. Na 1 juni 1968 mogen de zuster voortaan in burgerkleren rondlopen.

Op 1 september 1968 komt pastoor Vossen, als emeritus-priester in het bejaardenhuis wonen. Tot op hoge leeftijd (90) draagt hij bijna elke morgen de H. Mis op.

Op 31 december 1968 worden het klooster en bijbehorende tuin verkocht aan de “Stichting Bejaardenzorg”, ze vallen dan niet meer onder de kerkelijke zorg. Het klooster wordt opgeheven en zal worden verbouwd tot bejaardenhuis. Na de verbouwing zal het een nieuwe naam krijgen; “Sele”.

Het is het einde van het Liefdegesticht.

Het voorgaande artikel is een verkorte weergave van de gelijkkluidende paragraaf uit het boek:

“Zeelster kerkelijk leven”.
De Willibrordusparochie.

Piet Vermeulen

HEEMKUNDIG ALLERLEI

MOEDERKOREN, de onbekende gesel van de middeleeuwen

Aangedragen door F. Teunis

Moederkoren, *claviceps purpurea*, is een parasitaire schimmel die op grassen kan voorkomen, dus ook op koren. Rogge is favoriet.

Moederkoren op een korenaar

De vruchtbeginselen van de grassen worden geïnfecteerd en gedood en in plaats van graankorrels worden ruststadia van de schimmel gevormd, de sclerotia, die geheel uit schimmeldraden bestaan. Het zijn harde, zwartbruine of violette, banaanvormige lichaampjes. Bij de oogst en het dorsen van geïnfecteerde rogge is het vrijwel onvermijdelijk dat er sclerotia tussen de graankorrels terecht komen, waarna ze worden mee gemalen en in het volgende stadium mee gebakken. Van de sclerotia die op de grond vallen is altijd wel een percentage dat weet te overwinteren, in het voorjaar gaat groeien en dan sporen vormt die een nieuwe infectie kunnen starten.

Hierbij worden druppels afgescheiden, honingdauw, die veel suikers bevatten en die bovendien geurstof hebben waarop allerlei insecten vooral vliegen op afkomen. Deze nemen de aan hun snuit en overige lichaamsdelen klevende sporen mee en brengen zo de infectie over van de ene op de andere roggebloem.

Vergiftiging met moederkoren noemt men ergotisme, wat is afgeleid van het Franse woord “ergot” dat hanenspoor betekent en verband houdt met de vorm van het vruchtlichaam van moederkoren.

Moederkoren komt van “koren” dat een uitwerking heeft op de baarmoeder. Dit is geen pest, wel een plaag.

Moederkoren lag aan de basis van onnoemelijk veel lichamelijk leed, alsmede van hallucinaties die onze voorouders van hysterie tot waanzin voerden. Al in 600 vóór Christus wist men in het Midden en Nabije Oosten dat moederkoren giftig was.

De Europeanen bleven aanvankelijk verschoond van moederkoren, omdat rogge, de favoriete gastplant pas rond de kerstening zijn intrede deed.

De eerste berichten gaan terug tot de 6de eeuw. In 945 was er al sprake van 40.000 doden in Parijs, terwijl de epidemie ook huis hield in onder meer Doornik en Nijvel.

De Ziekte der armen.

De drie grote plagen, waardoor de Middeleeuwen werden geteisterd, waren lepra of melaatsheid, pest of zwarte dood, en de steeds miskende “mal des ardents”, in het Nederlands “ziekte der vurigen”. De slachtoffers staan veelvuldig afgebeeld op middeleeuwse schilderijen, als kreupelen of anderszins mismaakten.

De ziekte ergotisme was te verklaren door het chronisch eten van vergiftigde rogge. De proletarische voeding bestond uit roggebrood of in plaats daarvan uit “brij”, samengesteld uit (bedorven) graan, wortelen, varens, eikels, bonen en erwten, wild gras en zelfs schors en gemalen beenderen.

Het veel duurere tarwe werd ingevoerd uit de Baltische landen en kwam per schip in de steden aan, waar het enkel voor de rijken betaalbaar was. Vooral de plattelandsbevolking en het armste deel van de stadsbevolking werden door de ziekte getroffen.

Rogge gedijde immers op schrale zandgrond en had in Europa de grootste bebouwde oppervlakte. Vooral bij aanhoudend vochtige zomers trad de schimmel moederkoren op. Dan sloeg enkele maanden later in de herfst de ziekte toe. Ergotisme was de enige graanziekte waarover gedurende de Middeleeuwen doorlopend werd bericht.

“De kreupelen” 1568, Pieter Breugel de Oudere(1528-1569). Het doek hangt in het Louvre te Parijs. Het gaat duidelijk om slachtoffers van ergotisme. Meedogenloos is hier de onvolkomenheid van de mens afgebeeld. Hun hoofddeksels verwijzen naar de stand waar zij uit voorkomen, eenieder kan het overkomen.

Opvallend in dit verhaal is dat de geleerden heel lang in het duister hebben getast over de oorzaak van ergotisme. Men vergeleek het wel met scheurbuik, een ondervoedingskwestie. Immers er was dikwijls sprake van bedorven voedsel en te weinig vlees.

Door bakkers verfoeid en door bakkers geprezen.

Een Franse plattelandsdokter maakte in de jaren 1670-71 grote vorderingen in het onderzoek naar ergotisme. Honderden patiënten stierven onder helse pijnen en na een lange doodsstrijd. Het enige waarmee hij ze kon helpen, was vastbinden aan het bed tot de dood hen verlostte. Hij kwam tot de bevinding dat de ziekte niet besmettelijk was zoals pest en lepra. En belangrijk hij zag vooral dat de plattelandsbevolking ermee werd geplaagd. Juist bij pest en lepra was dat andersom. Dus was het meer een armelui's ziekte dat een van de rijken. Uiteindelijk gaf hij de schuld aan het grote zwarte roggebrood besmet met hanensporen. Aan de overkant van de Oceaan was men nog niet zover. In 1692 werd ergens op het Amerikaanse platteland het dorpje Salem opgeschrikt door een vreemde ziekte, want mensen begonnen als waanzinnigen te dansen. Helaas won het bijgeloof het van de rede: er moest sprake zijn van het werk van de duivel. 19 onschuldige meisjes werden vanwege hekserij opgehangen. Jaren later kwam de gemeenschap erachter wat voor een enorme stommititeit men had begaan.

Nog op het einde van de achttiende eeuw meende men dat het om een vergroeiing of om een misgewas moest gaan. Men trachtte dan ook de ziekte te remmen door de verkoop van besmet graan te verbieden. Voorts kwamen er waarschuwingen om besmet graan niet aan de kippen te voeren noch op de mesthoop te gooien.

Pas in de loop van de 19^e eeuw kwamen wetenschappers erachter dat moederkoren een schimmel was. Toch braken er nog epidemieën uit, waardoor hele dorpen werden getroffen, zoals in 1929 in de Oekraïne en Ierland en zelfs in 1951 nog in Wallonië en Frankrijk. In het Franse dorpje Pont-Saint-Esprit overleden in 1951 nog 4 personen en werden er 31 blijvend krankzinnig.

Tegenwoordig treedt de ziekte vrijwel niet meer op door de strenge controle op zaad en oogst. Omdat moederkoren veelvuldig voorkwam in Europa, zijn er talrijke plaatselijke benamingen voor zoals in Nederland: berentand, dodekop, dolik, gehoornde rogge, hanenpoten, hanensporen, korentand, kraaienbek, mijter, wolventand en zwarte broodjes.

Moederkoren is eeuwenlang doelbewust ingezet als abortief middel, of in lichte dosering door vroedvrouwen, de bakkers, ingezet bij een

moeilijke bevalling. Uit moederkoren worden nog steeds medicijnen gemaakt die bij bevallingen de weeën moeten bevorderen. Er kwam een verbod op een onoordeelkundig, lees onmatig, gebruik van moederkoren door bakkers. Die vermaalden de korrels in koffiemolens voor de eigen praktijk. In sommige streken gebruikten boeren het bij koeien wanneer die op het punt stonden van werpen.

Andere mysteries.

Moederkoren is, in tegenstelling tot LSD, nooit met opzet hallucinogeen gebruikt. Maar LSD is een halfsynthetische stof afgeleid van moederkoren. Het is een tripmiddel, het sterkste dat er bestaat. 10 microgram is al voldoende om de effecten te kunnen merken. Na 2 a 3 uur valt er een piek in de trip die wel 8 uur kan duren. Na het toedienen van een te hoge dosis ga je flippen of nog erger kom je in een bad trip terecht. Dat is zeer beangstigend want je bent dan niet langer meester over je gedachtenstroom. Het inspireerde veel kunstenaars en popzangers, waarna jongeren in de voetsporen van hun helden traden. Voor een enkeling pakt een LSD trip goed uit, maar de meeste mensen worden er door vervuld met angst en vrees.

De heilige Antonius

Deze leefde van 251 tot 356 en werd dus een 105 jaar oud. Ook voor die tijd een respectabele leeftijd. Na de dood van zijn welgestelde ouders werd Antonius al op zijn 19^e jaar al een rijk man. Op een dag hoorde hij in de kerk een evangelietekst van Matheus:

“Zo gij volmaakt wilt zijn, verkoop wat gij bezit, geef het aan de armen en kom en volg mij “.

Onder de indruk voegde Antonius de daad bij het woord en trok vervolgens de woestijn in. Leefde in afzondering, at en dronk weinig en sliep op de harde grond. Hij voorzag in zijn onderhoud met het vlechten van biezen matten en manden. Ondanks zijn vrome en ascetische levenswijze werd hij dag en nacht door de duivel belaagd. Hij werd geplaagd door seksuele visioenen en visioenen van wilde dieren. Dankzij zijn rotsvast geloof kon hij de wereldse

verleidingen weerstaan. Velen kwam naar hem toe om raad, troost of genezing. Anderen traden in zijn voetsporen, wat leidde tot de stichting van de eerste monnikenkloosters.

*Sint-Antonius
Abt, 1992
Hendrik de
Laat (1932-
1995)
Het doek hangt
in de kerk van
Sint- Jans
Onthoofding
in Liempde*

Zijn vastberadenheid werd in de eeuwen daarna een lichtpunt voor velen die getroffen werden door ergotisme (moederkorenvergiftiging). Hij werd dan ook de beschermheilige tegen vuur, epilepsie en infecties. Vanaf de late Middeleeuwen werd Antonius de meest vereerde heilige in West-Europa. Vooral boeren kozen hem tot patroon. En in Brabant kennen we hem als “Sint Tunnis met

het verken”. Hij wordt altijd met een varken afgebeeld omdat het varken als een onrein dier geldt en wordt geassocieerd met onreine geneugten. In andere gevallen wordt het varken met satan geassocieerd. Later vervaagde de negatieve symboliek van het varken en werd dit dier Antonius trouwe compagnon.

Antonieten.

In 1039 was een grote moederkorenvergiftiging aanleiding tot het stichten van een kloosterorde die zich moest inzetten om de slachtoffers van het Heilig Vuur te verzorgen. De orde ging de geschiedenis in als die van de Antonieten.

Geen enkele andere orde heeft zo'n grote groei gekend. Tot aan de Reformatie waren er 369 kloosters. De monniken waren herkenbaar aan een Antonietenkruis op de schouder van hun pij.

Als zij door het land trokken kondigden zij zich aan met een grote bel. Zo hoopten zij op de milddadigheid van de bevolking. In later tijd verkochten zij deze bellen om ze aan de hals van paarden, koeien, schapen of andere huisdieren te hangen. Zo konden ze die tegen ziekten beschermen. Ook kinderen kregen een bel omgehangen, de voorloper van de rammelaar. Ook de koebel in de Alpen stamt van de Antonieten af. Hetzelfde geldt voor de bel van de aanvoerder van een schaapskudde de “belhamel”.

De kloosterhospitalen waren in een opmerkelijk kleur rood geschilderd. Over de manier waarop slachtoffers werden behandeld is heel weinig bekend. Gebed en een vriendelijk woord zullen ongetwijfeld geholpen hebben.

De zieken kregen natuurlijk goed voedsel toegekend en de monniken maakten ook prothesen. Overal verkondigden de Antonieten de kracht van Antonius, het was ware propaganda.

Zij prezen hem als de onfeilbare beschermer tegen allerlei ziekten bij mens en dier, vooral varkens. Voor hun inkomsten hadden de Antonieten het recht overal, ook in de steden, varkens vrij rond te laten lopen. Die konden dan overal in mesthopen e.d. naar voedsel wroeten. Ze waren een soort huisdier maar ook de stadsreiniging.

De varkens werden als het ware vetgemest op de straat en waren op de rug gemerkt met een groot T-kruis. Voorts hadden ze een belletje om de nek of een afgesneden oor, zodat iedereen direct wist dat het

Antonius-varkens waren. Valseriken die het merkteken na-aapten werden streng gestraft.

Het artikel van Thijs Caspers is met toestemming van “Brabants Landschap” in verkorte vorm overgenomen uit “Brabants Landschap”, afl. 144 van 2004.

Bewerkt door Kees Cornelissen

VAN DE BOEKENPLANK

De laatste maanden zijn er enige boeken verschenen over de geschiedenis van dorpen in onze streek die de aandacht van de redactie verdienen.

- In Mia Geerts-Van Dooren, Riek van Ham-Gijbels, Frans Klaassen en Mat Theunissen heeft de Heemkundige Vereniging “De Hooge Dorpen” een kundige redactie gevonden zodat het in eigen beheer uitgegeven boek “Als het regent zetten we de “D’n Tòore binnen” een succes geworden is, naar vormgeving en inhoud. 336 pag. met ruim 250 ill., prijs €15,- ISBN 978-90-77747-17-9 Het boek geeft, zoals de ondertitel luidt, een zeer informatief overzicht van de veranderingen in Knegsel vanaf 1900 in woord en beeld en wel in vijf rubrieken: landbouw en landschap, kerk en school, historie en traditie, voorzieningen en middenstand, en verenigingen.

Het geeft in dit boek een beeld hoe een onmogelijk nietige buurtschap uitgroeit tot een levende en levendige samenleving.

- Johan Biemans, Parochie Sint Gerardus Majella 1907 - 2007 in Bergeijk, de Weebosch. 260 pag. met veel ill., prijs €7,50 Het boek is zeer lezenswaard om vele redenen: het ziet er fraai uit, is geschreven in een verzorgde, prettige stijl en geeft een voortreffelijk zicht op het ontstaan en de ontwikkeling van een kleine parochie die als bedevaartplaats overbekend werd. In dit boek laat Johan Biemans zien hoe een gemeenschap, 100 jaar

geleden en nu nog steeds klein, een belangrijke plaats inneemt voor vele in de verre omtrek die eerbied en respect hebben voor een persoon die tijdens zijn leven zoveel voor anderen betekend heeft: Gerardus Majella. Het is een prettig boek om te krijgen, maar vooral ook een bijzonder boek om te geven.

- Ad van Gool. Van billen en kruien. Windmolens in de Kempen. 144 pag. 220 foto's en ill. in kleur en mat-bruin. Prijs €29.95 ISBN 978-90-809171-3-2

De schrijver behandelt de 23 bestaande molens in de Kempen, van Goirle tot Budel-Geldrop-Best en Oisterwijk; bovendien schenkt hij enige aandacht aan molenrestanten die voor de geschiedenis ook van belang blijven.

In september 1995 is de Brabantse Molenstichting ontstaan naast de oude landelijke, een gebeurtenis die voor de zoon uit een molenaarsfamilie Ad van Gool het sein werd zijn onderzoekstocht te structureren. Hij geeft een overzicht van de verschillende molentypes, van het werk van de molenaar en van de gesprekken met de vrijwilligers, en van de bijzonderheden van de individuele molen. Een goed boek over deze cultuurschat.

- Wim Daniëls. Kak is ook een vak. Uitg. Adr. Heinen, prijs €12,50, ill., 88 pag. ISBN 9789086800315

80 woorden en uitdrukkingen schrijft Daniëls in kleurrijk Brabants - en in Algemeen Nederlands vertaald- neer waarbij Marchel Hoogerman prachtige illustraties geeft.

Het echtpaar Ciske en Sjaak fungeert als aangever. Wim Daniëls weet ze te bespelen, op de wetenschappelijke wijze; hij is dan ook een taalkunstenaar, maar ook de taalkundige die gefundeerde kritiek heeft op de laatste spellingswijziging; vandaar het Witte Boekje dat door krantenredacties gehanteerd wordt i.p.v. het groene boekje.

U voelt zich nu bij de neus genomen? In het Brabants kan dit luiden; "Laat oew eige gin spurrie in oew neus zèèje".

Kees Cornelissen

WWW.DIXMODE.NL

Mode & Lingerie
samen maakt zij

Markt 24
5521 AL Eersel
T.: 0497 - 516000
F.: 0497 - 513905
Maandag gesloten

MODE VOOR
DAMES
MET HEUSE
BORSTEN,
BILLEN EN
HEUPEN

Slaapspecialzaak

Marian Eikemans

Openingstijden:

Nieuwstraat 40
5521 CC Eersel
Tel. 0497 - 530 900
Fax. 0497 - 530 911

di t/m do 10.00 - 18.00 uur
vr 10.00 - 21.00 uur
za 10.00 - 17.00 uur

Met zorg voor uw rust

CHINEES-INDISCH-RESTAURANT

美華酒家

"MEI WAH"

5503 BK VELDHOVEN
Burg. v. Hoofflaan 83-89
Tel. 040-2534732
Fax. 040-2547073

5615 AB EINDHOVEN
Leenderweg 86
Tel. 040-2117557

Dagelijks geopend van: 11.00-22.30 uur

Exclusieve accommodatie voor Uw:

partijen - familiediners - lunch of diner met
zakelijke relatie - personeelsavonden - etc.

de Muzenval

S.c.c. "de Muzenval" beschikt over diverse zalen die geschikt zijn voor vergaderingen, cursussen, bijeenkomsten, voorlichtingsavonden, workshops etc.

Ook heeft scc "de Muzenval" een theaterzaal met 350 zitplaatsen waarin alle faciliteiten aanwezig zijn voor uw bedrijfsvergaderingen of seminars.

Bovendien kunt u in de gezellig ingerichte foyer na afloop nog een drankje of hapje gebruiken.

sociaal cultureel centrum "de Muzenval"

Dijk 7 - 5521 AW - Eersel - Tel. 0497-515997 - info@muzenval.nl

HARTVERWARMEND

BARBAS

INSOUWHAARDEN - CASSETTES - HOUT/VOLENKACHELS - DESIGNHAARDEN
BARBAS BV - HALLENSTRAAT 15C - 5531 AB - BLADEL/NL - TEL. 04977-94485 - FAX. 04977-82760